

Omgekeerde zending

I

Jezus wil zich terugtrekken

‘Hij ging daarvandaan’, hebben we gelezen, ‘om naar Tyrus te vertrekken, en toen hij daar een huis was binnengegaan, [was het zijn bedoeling] dat niemand het zou merken. Maar [het] kon niet verborgen blijven’. Een vrouw hoorde ervan. Zij spoorde hem op. Ze viel voor hem neer en smeekte hem om hulp voor haar dochter.

De vrouw was niet-Joods.¹ Dat was niets bijzonders; in de hele regio woonden Joden en niet-Joden samen. Ook in Galilea zelf was dat zo. Maar in de traditionele theologie over dit gedeelte wordt vaak een theologische betekenis toegekend aan het feit dat dit alles zich afspeelde in heidenland. Het verhaal zou beïnvloed zijn door de missionaire activiteit van de vroegste kerk.² Zoiets als: zie je wel, ook Jezus zelf gaf het al aan; Israël mag zich dan niet *en masse* bij de kerk voegen, uiteindelijk gaat het om de heidenen, om de hele wereld dus

Nu was het in de visie van de profeten nooit zo geweest dat uit Israël zendelingen zouden vertrekken om in het buitenland heidenen te bekeren, laat staan in verre landen. Het was omgekeerd: van buiten naar binnen; als er sprake was van proselitisme, was de beweging middelpuntzoekend. Eugen Drewermann zegt,³ zo zou het ook bij ons moeten zijn. Onze aantrekkingskracht moet liggen in echte menselijkheid, in een omgang met elkaar die zo overtuigend en aantrekkelijk is, dat de mensen zelf er van alle kanten op af komen.⁴ Want, zegt hij, ‘met het exegetische gepraat over de missie onder de heidenen wordt vandaag de dag geen vrouw geholpen als haar kind psychisch totaal uitgeput is’.⁵ Drewermann stelt twee typen relatie tussen kerk en wereld tegenover elkaar: middelpuntvliedend en middelpuntzoekend.

II

Menselijke grenzen

Wat gebeurt er hier in Tyrus? Jezus wilde helemaal niet, zoals we zeggen, ‘actief zijn onder de heidenen’. Maar hij wilde zich even terugtrekken, zonder te worden opgemerkt. Even samen met zijn discipelen zijn. Toch werd hij gespot, dat kon gewoon niet uitblijven. Of misschien werden enkele van die leerlingen herkend. De mensen vertelden nu eenmaal rond wat zij hadden gezien of gehoord. Die man is in de stad, je weet wel, die Jezus!

Maar van tijd tot tijd zocht Jezus de afzondering. Hij was ook maar een mens. Twee keer eerder vertelt Marcus dat hij een heel dorp links laat liggen, in een boot stapt en van de mensen vandaan vaart (Mc. 3:9; 6:32). ‘De man die wij doorgaans in staat achten tot alles wat hij wil’, leert ons hiermee iets, zegt Drewermann. Namelijk ‘dat wij mensen grenzen hebben, zodat ook wij die grenzen in acht mogen nemen’. Onze situatie moet behapbaar blijven. Onze taken en onze mogelijkheden zijn concreet en gericht, maar ze zijn ook beperkt.

III

Een demon

De Griekse vrouw heeft een dochter die in bezit is genomen door een demon. Het is een diagnose die wij zo niet meer plegen te formuleren. Maar wanneer we ons verdiepen in het taalgebruik van de evangeliën en de tijd waarin zij werden geschreven, wordt duidelijk waarom het gaat.

Mensen worden aangeduid als bezeten wanneer zij in grote angst leven.⁶ Zij kunnen geen kant meer uit, of dat nu fysiek, psychisch of geestelijk is. Een demon betekent dat zij in nood verkeren; zij lijden, zij zijn ziek, of ze verkeren in grote verwarring.

In de evangeliën vinden genezingen plaats. We noemen ze *wonderen*. Die wonderen zijn niet maar een mirakel. Dat is de manier waarop we ze *framen* wanneer wij eigenlijk alleen voor waar houden wat, zoals we zeggen, ‘historische’ berichten zijn.⁷ Dan is wat wij als ‘tegennatuurlijk’ beschouwen, een mirakel. ‘Geloof’ wordt vaak gelijkgesteld met het aannemen van zo’n mirakel. Het is geen wonder dat mensen dan denken dat geloof iets is dat je buiten de werkelijkheid plaatst.

Maar wat de evangeliën willen zeggen is heel iets anders. Zij willen geen mirakels communiceren, maar *wonderen van God*. Bijzondere tekenen van Gods nabijheid *in* onze werkelijkheid. Zodat wij geloven.

Geloven is vertrouwen. Dat is het tegendeel van *angst*.⁸ Geloven is, dat je jezelf aanvaardt als verkozen door God. Het is vrijheidservaring. Vrijheid om je niet uit te leveren aan de vernietigende krachten van deze wereld.⁹

Wij weten niet wat er bij de dochter van die Griekse vrouw precies aan de hand is geweest. *We hoeven* het ook niet te weten. Alsof dit verkondigingsverhaal afhankelijk zou zijn van dergelijke details. Voor Marcus is het duidelijk dat het meisje in grote nood is. Misschien door een lichamelijke ziekte, misschien door iets anders. Zij is bezeten door een demon en daardoor verkeert ook de moeder in angst.

Eigenlijk gaat het verhaal niet over de dochter. Want alle aandacht richt zich op de moeder. Zij vraagt van Jezus niet iets voor zichzelf, maar voor haar dochter. Hoe vaak horen we geen moeders zeggen: was het mij maar overkomen, niet mijn kind. Hier treedt iemand in voor een ander. En hoe veel mensen worden niet gekweld door de zorg om de nood van een mens die aan hun zorg is toevertrouwd, terwijl ze zich machteloos voelen om echt te helpen.

Misschien ligt het probleem zelfs *in* die moeder-dochterrelatie. Misschien is de moeder zelf wel mede oorzaak van de angst of van de ziekte van haar dochter. Ook dat komt voor. Maar dit neemt op geen enkele manier weg dat het de moeder *gaat* om haar dochter. En zij is ten einde raad. Zij heeft gehoord wat over deze man Jezus wordt verteld. Van Hem wil ze hulp.

Ze vraagt het niet omdat ze denkt dat Jezus een soort alternatieve genezer zou zijn, zo van: ‘baat het niet, dan schaadt het niet’. Ze weet wat zij doet. Ze kent Jezus’ reputatie. We lezen bij Matteüs dat ze hem achterna schreeuwt: Heer! Zoon van David! (Mt. 15:22). En dat als het aan de discipelen had gelegen Jezus haar had weggestuurd: ‘Zend haar weg, Ze roept ons na’.

IV

Ook de honden onder de tafel

Maar – zij krijgt geen antwoord. Jezus lijkt haar eenvoudig te negeren (Mt. 15:23). Het zal je maar gebeuren! Wij denken dat hij nu eenmaal niet van plan was in het publiek op te treden. Maar er lijkt iets heel anders aan de hand. Misschien moeten we meer ‘begrijpend lezen’ zoals ze op de basisschool zeggen. Wij zijn namelijk gewend in zulke genezingsverhalen de hoofdrol aan Jezus toe te kennen. Maar het verhaal gaat natuurlijk allereerst over deze vrouw. Kennelijk is *zij* voor Marcus juist de *hoofdpersoon*.

Jezus geeft haar uiteindelijk een reactie. Hij verklaart dat hij zich wil houden aan wat hij ziet als zijn missie; die lag binnen het Joodse volk. ‘Je kunt het brood van de kinderen toch niet aan de honden geven?’ Klinkt dit niet als een sneer? Zou de vrouw dit niet hebben opgevat als een diepe *belediging*?

Het zou volkomen natuurlijk zijn geweest als ze had afgehaakt. Zich realiserend dat ze zich vergist had door te denken dat deze man er was voor alle mensen, en er nu iets heel anders opspeelt, namelijk een maatschappelijke tweedeling. Je behoort nu eenmaal tot het volk Israël, of niet!

Maar: – en dit is het verhaal – ze *haakt* niet af! Ze vraagt er immers niet om dat zij aan die tafel komt te zitten. De vrouw is zich bewust van haar situatie. Zij heeft onmiddellijk haar woord klaar. Ze neemt de beeldspraak over. Zij zegt: die honden onder de tafel zijn er toch ook. Zodat de kruimels die op de grond vallen niet verloren gaan! Het zijn toch kruimels van *hetzelfde brood!* Ook de honden eten daarvan...

De vrouw blijft vragen naar God. Zij heeft genoeg aan de kruimels van zijn aanwezigheid. Wat een onverzettelijkheid! Wat een doelgerichtheid! Jezus geeft zich gewonnen. Het betekent genezing voor haar dochter: *Omdat je dit zegt: ga naar huis, hiermee is je dochter genezen van haar demon.* Mattheüs laat Jezus aan de vrouw antwoorden: ‘Groot is je geloof!’

De wil van de vrouw doet een beroep op de wil van God. Daarom zegt Jezus, zoals bij Mattheüs: ‘*wat jij wilt, zal gebeuren*’ (Mt. 15:28). ‘En haar dochter was genezen van dat ogenblik af.’ In het Onze Vader wordt ons geleerd dat wij tot God moeten bidden ‘Uw wil geschiede’! De vrouw in Marcus 7 roept die wil van God in. Daarom kan Jezus tegen haar zeggen: *jouw* wil geschiede.

V

Jezus opsporen

Dit gedeelte uit Marcus, ik zei het al, is vaak bekeken vanuit een bepaalde zendingstheologie. In 1975 werden mijn vrouw en ik naar Argentinië uitgezonden in de zending. We sloten ons in dat land aan bij een kleine, Gereformeerde Kerk van Nederlandse immigranten en hun nakomelingen. Het was een piepkleine kerk, maar er was een groot aantal zendelingen verbonden, een enkeling uit Nederland en de meesten uit Amerika. We telden er soms wel twintig tegelijk. En toch wilde de kerk maar niet groeien. Ik herinner mij dat een van de jongeren die zich juist had ingeschreven voor de studie theologie, de opmerking maakte dat dat ook helemaal geen wonder was. Evangelisatiearbeid onder de jeugd had volgens hem geen enkele zin, want zijn Argentijnse leeftijdsgenoten konden natuurlijk geen interesse hebben in ‘het geloof’, zolang zij nu eenmaal, zoals hij het zei, nog geen weet hadden van de Heidelbergse Catechismus. Ze wisten dus gewoon niet wat zij misten...

Hoe anders is dit verhaal van de Griekse vrouw in Marcus 7. Zij zelf komt eenvoudig naar Jezus toe. Zij voldoet niet aan enige confessionele voorwaarde. Ze heeft maar één reden. Zij heeft vernomen dat er bij Jezus hulp is. Werkelijke hulp. De vrouw ambieert helemaal niet gelijk te worden aan de ‘kinderen die aan tafel zitten’, aan het volk Israël.¹⁰ Zij hoeft niet eerst de catechismus te bestuderen. Het enige is: zij heeft *horen spreken over wat Jezus doet*.

Uit deze gebeurtenis in Tyrus leren wij dus twee dingen. Ten eerste: de kerk die Jezus navolgt zal een reputatie opbouwen van menselijkheid en van diaconie. En het tweede, en dat zien we bij deze Griekse vrouw, is: ook wij mogen Jezus *opsporen*, ook al is hij ergens ongemerkt aanwezig.

Dat is niet zo ingewikkeld. De Duitse theoloog Helmut Thielicke (1908-1986) heeft gezegd: ik hoor al bij Jezus wanneer ik in mijzelf iets merk van de eerste honger en dorst naar gerechtigheid. ‘En wanneer ik naar hem toe ga en tegen hem zeg: “Heer, help mij!”’, dan ben ik al verbonden met de mensen om hem heen en hoor ik *erbij*. – Laat daarom [de theologie over] de Christus als Gods Zoon, laat Pasen en Hemelvaart maar rustig zitten. Want iedere leer, zoals Luther heeft gezegd, kent zijn tijd en zijn uur. ... Neem Jezus zo als hij je op het eerste gezicht verschijnt: als een mens, die alleen maar liefheeft. Neem hem zoals je ieder mens neemt, die je ontroert’.¹¹

Amen

¹ Matteüs spreekt van een Kanaänitische vrouw. Zo noemden de Feniciërs zichzelf.

² Deze passage (die zou gaan over ‘de Joden en de heidenen’) wordt wel toegeschreven aan het catechetisch denken van de kerk anno het jaar 80.

³ Over Eugen Drewermann zie de preek van de vorige week.

⁴ De uitstraling – wij spreken van de zending – van de kerk moet liggen in die ‘diepere en gelijkwaardige vorm van menselijkheid’ die Jezus meegaf aan zijn leerlingen als ‘heilsboodschap in de nabijheid van God’. ‘Geen nieuwe “leer” die te vuur en te zwaard met angst en straf anderen opgedrongen zou moeten worden’ (*ibid.*, p. 477, noot 12). Drewermann zal hebben gedacht aan de katholieke koloniale veroveringen in Zuid-Amerika vanaf het eind van de vijftiende eeuw.

⁵ *Ibid.*, p. 462, noot 2. Het heeft, aldus Drewermann, hier geen zin om geïjkte theologische uitdrukkingen te gebruiken. Dat zouden antwoorden zijn op vragen die niet worden gesteld.

⁶ Daarom ook het spreken over de *duivel*. ‘Duivelse’ geesten zijn gewoon menselijke geesten, maar zij komen voort uit de angst die hen, bewust of onbewust, verdrongen had (Drewermann).

⁷ Vgl. wat rabbijn Sacks zegt over het Bijbelboek Genesis, namelijk dat ‘Genesis niet als een mythe moet worden gelezen, maar ook niet als een *geschiedkundig* werk. Het is heel iets anders, het is “een filosofie die doelbewust op een niet-filosofische manier is geschreven”. [Zo] laat Genesis zien dat het leven mensen afhangt van persoonlijke keuzes’ (recensie van Eimert Mulder over Jonathan Sacks, *Genesis. Boek van het begin*, Skandalon, 2020, in *Trouw*, 6 januari 2021, p. 9).

⁸ Hetzelfde schrijft Johannes over de liefde: ‘In de liefde is geen angst; volmaakte liefde drijft de angst uit. Omdat God ons eerst heeft liefgehad hebben wij lief’ (1 Joh. 4:18). Angst kan ook verdrongen zijn, zodat het lijkt alsof die geen rol speelt, maar een leven wordt erdoor getekend.

⁹ Drewermann, *Wegen naar menselijkheid*, p. 43.

¹⁰ Haar wordt niet gevraagd om zich te ‘reinigen’, om gedoopt te worden (zoals met proselieten gebeurde), om een geloofsbelijdenis in theologisch verantwoorde termen, etc. (*ibid.*, p. 350).

¹¹ H. Thielicke, *Ich glaube. Das Bekenntnis der Christus*, Stuttgart 1965. p. 30/31 (herdruk: Freiburg-Basel-Wenen 1971), geciteerd bij Drewermann, *ibid.*, p. 462, noot 2. In de jaren 60 tot 80 zijn van Thielicke veel boeken in het Nederlands verschenen.